

Motion till riksdagen 2010/11:C322

av **Andreas Norlén och Finn Bengtsson (M)**

Forskningsstiftelserna och stiftelselagen

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om upphävande av 6 kap. 4 a § stiftelselagen.

Motivering

Under den tid Carl Tham (S) var utbildningsminister utkämpade han flera strider för att öka den politiska kontrollen över universitet och högskolor. Mest spektakulär blev striden om forskningsstiftelserna. Utbildningsministern lade stor kraft på att försöka återta kontrollen över stiftelserna, som bildats med medel från de avvecklade löntagarfonderna. Han började med att tillskriva samtliga stiftelsers styrelser och uppmanade dem att ansöka hos regeringen om ändring av respektive stiftelseförordnande, så att regeringen – inte styrelserna själva – skulle kunna utse styrelsernas ledamöter. Därmed skulle pengarna åter komma under regeringens kontroll. Samtliga styrelser avböjde dock att frivilligt ge ministern de bojor med vilka han avsåg att fjättra dem. Då tillgrep regeringen i stället lagstiftning (lag 1996:1207) och genomdrev i riksdagen en ny bestämmelse i stiftelselagen (6 kap. 4 a §). Den har följande lydelse:

4 a § Är det fråga om en stiftelse som har bildats av staten, får regeringen beträffande den stiftelsen, även utan styrelsens eller förvaltarens samtycke och trots vad som sägs i 1 §, ändra eller upphäva föreskrifter i stiftelseförordnandet som angår sådana frågor som anges i 1 § första stycket 2–9. Regeringen får pröva frågor om ändring eller upphävande enligt första stycket utan ansökan.

Det här innebar i klartext att regeringen på eget initiativ och mot styrelsernas vilja kunde bestämma att styrelsernas ledamöter framgent skulle tillsättas av regeringen. Regeringen beslutade också att införa en sådan ordning. Kort

Fel! Okänt namn på

därefter bytte regeringen ut många av styrelseledamöterna och ersatte dem med personer som var lojala med regeringen.

Det förtjänar att nämnas att regeringens lagförslag utsattes för massiv kritik från såväl Lagrådet som snart sagt alla remissinstanser. Så här heter det i propositionen (prop. 1996/97:22):

Förslaget avstyrks helt av en majoritet av remissinstanserna, härbland Juridiska fakulteterna vid Uppsala och Stockholms universitet samt Sveriges lantbruksuniversitet, Kammarkollegiet, Sveriges advokatsamfund och Stockholms handelskammare. Bland de remissinstanser som avstyrker förslaget finns också Stiftelsen för strategisk forskning, Stiftelsen för miljöstrategisk forskning, Stiftelsen för vård- och allergiforskning, Stiftelsen för kunskaps- och kompetensutveckling, Stiftelsen för internationalisering av högre utbildning och forskning, Stiftelsen framtidens kultur, Stiftelsen för Internationella institutet för industriell miljöekonomi vid Lunds universitet, Stiftelsen för forskning inom områden med anknytning till Östersjöregionen och Östeuropa, Stiftelsen Chalmers tekniska högskola samt Stiftelsen Högskolan i Jönköping (härefter Stiftelserna). Riksdagens ombudsmän, Justitiekanslern, Göta hovrätt, Juridiska fakulteten vid Lunds universitet, Riksrevisionsverket, Stiftelsen Innovationscentrum och Länsstyrelsen i Stockholms län ställer sig huvudsakligen negativa till förslaget, dock utan att direkt avstyrka det.

Bland annat ifrågasattes om den föreslagna regleringen var förenlig med regeringsformens äganderättsskydd, liksom bestämmelserna i Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna. Den häftiga kritiken föranledde regeringen att göra vissa ändringar i det ursprungliga förslaget, men kärnan fanns ändå kvar – forskningsstiftelserna skulle kuvas och kritikerna kördes över.

Noteras bör att paragrafen inte enbart gäller forskningsstiftelserna, utan varje stiftelse som staten kan komma att inrätta. Därmed gör den det omöjligt för staten att upprätta stiftelser som står oberoende av de politiska makthavarna. I remissvaren framfördes även farhågor om att regeringens synsätt på egendomsskyddet i regeringsformen och Europakonventionen i princip innebär att varje stiftelse – även de som inrättats och inrättas av privata rättssubjekt – skulle kunna bli föremål för motsvarande lagstiftning som de av staten inrättade stiftelserna, även om staten den här gången valde att snöpa enbart de sistnämnda.

I proposition 2009/10:136 Ökad frihet för vissa stiftelser som finansierar forskning, som bifölls av kammaren, föreslog alliansregeringen en återgång till den ursprungligen gällande ordningen, dvs. forskningsstiftelsernas styrelser fick åter i uppgift att ”förnya sig själva” under iakttagande av vissa regler, bl.a. vissa nomineringsprocedurer.

Regeringen ska endast utse en eller två ledamöter i styrelserna. Därmed har forskningsstiftelserna åter väsentligt bättre förutsättningar att spela sin ursprungliga roll som alternativa, av staten oberoende forskningsfinansiärer.

Det enda rimliga nu är att avskaffa 6 kap. 4 a § stiftelselagen, så att inte forskningsstiftelsernas självständighet ånyo kan bli föremål för inskränkningar. Så kan den definitiva slutpunkten sättas för en 15 år lång strid om forskningens och forskningsfinansieringens frihet, en strid som glädjande nog slutat med nederlag för dem som vill inskränka den akademiska friheten.

Fel! Okänt namn på

Stockholm den 21 oktober 2010

Andreas Norlén (M)

Finn Bengtsson (M)